

פֶּתַח דָּבָר

לקראת שבת פרשת ואתחנן (נחמו), הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדיה, את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון צט), והוא אוצר בלום מתוך רבבות עניני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש בהרלוי"צ זצוקללה"ה נבג"מ זיע"א.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים בשלימותם, ובאיזהו מקומן אף עברו עריכה קלה, ושגיאות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן העניינים), שם נתבארו הדברים באריכות, במתיקות ובתוספת מראי מקומות.

* * *

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה מפיו של משיח, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

נדפס באדיבות
The Print House
538 Johnson ave.
Brooklyn, NY 11237
(718) 628-6700

יוצא לאור על ידי
מכון אור החסידות
845 Eastern Parkway
Brooklyn, NY 11213
(718) 732-9018

תוכן העניינים

מקרא אני דורש

ביאור דברי רש"י בפסוק "אז יבדיל משה שלש ערים" – "נתן לב להיות חרד לדבר"; מבאר מה היתה 'חרדת' משה, והשייכות להמשך דברי רש"י.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק לט עמ' 14 ואילך)

יינה של תורה

"נחמו נחמו עמי" – הביאור בכך שצריכים ל"נחמה בכפלים" אף שלכאורה מספיקה הנחמה על הבית הראשון, בהקדם ביאור החילוק בין הבית הראשון והשני.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק ט עמ' 61 ואילך)

חידושי סוגיות

ביאור מה שבהל' תפילין שלו מקדים הרמב"ם (בכל פעם) תש"ר לתש"י; מקדים יסוד דברי הגאון הרגוצ'ובי לתש"י מצותן היא רק בהנחה ומשא"כ תש"ר, שמצותן נמשכת כל זמן שהם עליו; עפ"ז מבאר דסדר זה הוא בהתאם לכללות הסדר דספר אהבה.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק לט עמ' 22 ואילך)

פנינים

פנינים יקרים ומאירים בפרד"ס התורה לכמה נקודות בפרשתנו.

(מלוקטים מתורת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש)

הוספה - דרכי החסידות

פתגמים, סיפורים וביאורים בענין עבודת התפילה, חשיבותה ומעלתה.

(מלוקטים מתורת כ"ק אדמו"ר מוהר"צ מליובאוויטש)

לזכות
הרך הנולד
בן הרה"ח ר' **מנחם מענדל** ומרת **ליבא** שיחיו
גרינבערג
לרגל הולדתו בשעטומ"צ
ביום ג' בתמוז ה'תשס"ו
יה"ר שיזכו לגדלו לתורה, חופה ומע"ט
מתוך בריאות, נחת והרחבה

מקרא אני דורש

הטעם ל'חרדת' משה בהבדלת ג' ערי מקלט

ביאור דברי רש"י בפסוק "אז יבדיל משה שלש ערים" – "נתן לב להיות חרד לדבר";
מבאר מה היתה 'חרדת' משה, והשייכות להמשך דברי רש"י

א. עה"פ בפרשתנו (ד, מא) "אז יבדיל משה שלש ערים בעבר הירדן גו'" מפרש רש"י "אז יבדיל – נתן לב להיות חרד לדבר שיבדילם".

וכתבו המפרשים, (ראה רא"ם, רע"ב, גו"א, משמת הקדש, באר וחובות, ועוד) דכוונת רש"י לתרץ הא דכתוב "אז יבדיל", ד"אז" הוא לשון עבר, ובהמשך לזה הול"ל "הבדיל", לשון עבר, ולא "יבדיל" לשון עתיד. ולכן מפרש ד"אז יבדיל" קאי על המחשבה להבדיל – "נתן לב להיות חרד לדבר שיבדילם".

והראיה לזה, דעה"פ "אז ישיר משה" (בשלח טו, א) פרש"י "אז – כשראה הנס, עלה בלבו שישיר שירה, וכן אז ידבר יהושע (יהושע י, יב), וכן ובית יעשה לבת פרעה (מ"א ז, ח), חשב בלבו שיעשה לה, אף כאן, ישיר – אמר לו לבו שישיר וכן עשה. . למדנו שהיו"ד על שם המחשבה נאמרה". ועד"ז י"ל בנדר"ד, דמ"ש "אז" לשון עבר ו"יבדיל" לשון עתיד, הוא לפי שקאי על המחשבה להבדיל, שהיא קודם העשייה בפועל.

אמנם עדיין דרוש ביאור בדיוק לשונו של רש"י: "נתן לב להיות חרד לדבר", דמנין באה לו חרדה זו?

ב. והנה להלן ממשיך רש"י, "ואע"פ שאינן קולטות עד שיבדלו אותן שבארץ כנען, אמר משה

מצוה שאפשר לקיימה אקיימנה".

ולפום ריהטא נתבארו כאן ב' ענינים שונים – פירוש התיבות "אז יבדיל", וביאור הענין שהבדיל משה ערים אלו "אע"פ שאינן קולטות כו". וצ"ע הטעם שצירפם רש"י בד"ה אחד?

יש מפרשים (נחלת יעקב כאן. דבק טוב. וראה גם באמ"ח. צפע"נ עה"ת פרשתנו ג, כה), שהמשך דבריו "ואע"פ שאינן קולטות כו", הוא בכדי לתרץ השאלה (הנ"ל) במה שנאמר "אז יבדיל" – לשון עתיד. דמכיון שלא היו קולטות אז, לפיכך לא שייך לומר הבדיל (לשון עבר).

אמנם באמת פירוש זה דורש ביאור (ראה באר השדה כאן), דהרי אע"פ שאינן קולטות, הנה עצם ההבדלה דערים אלו כבר היתה, ושייך לומר ע"ז "הבדיל" לשון עבר. וצ"ע.

ג. וי"ל הביאור, דהנה הפעם הראשונה שמוכא בכתובים ענין הבדלת ערי מקלט היא בפרשת מסעי, ושם נאמר (לה, יואילך) "כי אתם עוברים את הירדן ארצה כנען, והקריתם לכם ערים ערי מקלט תהיינה לכם. . והערים אשר תתנו שש ערי מקלט תהיינה לכם, את שלש הערים תתנו מעבר לירדן ואת שלש הערים תתנו בארץ כנען, ערי מקלט תהיינה", ונמצא שע"פ פשוטו הזמנת והבדלת ערי מקלט (גם אלו שבעבר הירדן) הוא לאחרי ש"אתם עוברים את הירדן".

ומשמע מזה שמצות ערי מקלט הוא דבר התלוי בביאתם לארץ, וע"ד מצוה התלויה בארץ. דלכן לא חל החיוב והמצוה אלא לאחרי שעברו את הירדן והיו בארץ ישראל. אלא שכיון שגם עבר הירדן ירשו בני ישראל ודרים שם, לכן עושים ערי מקלט (בדרך טפל) גם שם – בעבר הירדן.

והנה החידוש שנתחדש בפשטות הכתובים דפרשת ואתחנן הוא, שעד אז היה משה מצפה שמא יורשה לו ליכנס לארץ (ובפרט לאחרי כיבוש סיחון ועוג, ש"דימיתי שמא הותר הנדר" (פרש"י ריש פרשתנו)), אבל בפרשתנו כבר נאמר למשה לאחר שביקש – "ואתחנן אל ה' גו' אעברה נא גו' – ויאמר ה' אלי רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה עלה ראש הפסגה גו' כי לא תעבור את הירדן הזה" (ג, כג-כז).

וזהו מה שפרש"י כאן עה"פ "אז יבדיל" – שהרי המדובר הוא לאחרי שישראל כבר מוכנים להיכנס לארץ (וכמפורש בכתוב שלפנ"ז "להוריש גוים גו' להביאך לתת לך את ארצם נחלה כיום הזה", ופרש"י "כאשר אתה רואה היום"), וכבר נודע שמשה אינו נכנס עמיהם, הנה "אז" – נתן לב להיות חרד לדבר שיבדילם:

יש לפרש חרדה זו, דהיינו יראה הנובעת מחשש אם מעשיו בזה הם כדרוש וכדבעי. וזהו שמשה "נתן לב להיות חרד לדבר שיבדילם – ואע"פ שאינן קולטות עד שיבדלו אותם שבארץ כנען כו" – היינו, דכיון שמצות ערי מקלט היא מצוה התלויה בארץ, דכל גדרם של ערי המקלט הוא לאחרי שיעברו את הירדן לארץ כנען, חשש משה שמא גם הזמנת והבדלת הערים היא רק לאחרי כניסתם לארץ ישראל, ואין מקום שמשה יבדילם קודם לכן.

ויתירה מזו יש לומר, ד"חרדה" זו היתה אם זהו בכלל כפי רצון ה'. דאפשר שכשם שרצון ה' שמשה לא יכנס לארץ, כמו"כ אולי רצונו ית' שמצוות התלויות בארץ לא ייעשו על ידו. וזה היה

טעם חרדתו של משה – לא רק אם הבדלתו פועלת "חלות" דערי מקלט (כנ"ל), אלא אם בכלל הבדלה זו היא כפי רצון ה'.

ובזה מבואר היטב השייכות דשני החלקים בפרש"י – דבאמת מה ש"נתן לב להיות חרד לדבר שיבדילם" הוא מפני "שאינן קולטות עד שיבדלו אותן שבארץ כנען".

יינה של תורה

"נחמה בכפלים" – כיצד?

"נחמו נחמו עמי" – הביאור בכך שצריכים ל"נחמה בכפלים" אף שלכאורה מספיקה הנחמה על הבית הראשון, בהקדם ביאור החילוק בין הבית הראשון והשני

א. ההפטרה הנקראת בשבת שלאחר תשעה באב היא נבואת ישעיהו, הפותחת בפסוק "נחמו נחמו עמי" (ישעי' מ, א). המדרש על הפסוק (ילקוט ישעיה רמז תמה) מבאר את כפילות לשונו של הנביא בקשר לנחמת עם ישראל על חורבן בתי המקדש – נחמו נחמו – בכך שבדבריו מנחם הנביא את עם ישראל בנחמה כפולה, האחת על חורבן הבית הראשון ונחמה נוספת על חורבן בית המקדש השני. תוכנה של הנחמה הוא בניית הבית השלישי, המנחם את עם ישראל בהשלמתו את חסרונו של שני בתי המקדש.

אך, לכאורה אינו מובן הצורך בשתי נחמות. דהנה, ידוע אשר מעלת הבית הראשון היתה גדולה ממעלת הבית השני, ומכיון שכן, כשישנה נחמה על חסרון הבית הראשון, הנה, בדרך ממילא, נחמה זו היא גם על חסרונו של הבית השני. דהשלמת חסרונו של בית המקדש הראשון משלימה גם את חסרונו של הבית השני, ומדוע, אפוא, לא מספיקה הנחמה האחת, הנחמה על חורבן הבית הראשון? לשם מה מנחם הנביא את עם ישראל בנחמה כפולה, נחמה גם על חורבן הבית השני?

ב. יהודי בעבודתו, ממשיך ומגלה בעולם אור אלקי. צורת ההמשכה ופעולתה בעולם תיתכן בכמה אופנים:

תורה: בלימוד תורה מתייגע יהודי ומתאמץ להבין ולהשיג את חכמת התורה, חכמה הקיימת גם טרם שלומדה. כלומר, האור האלקי הנמשך בלימוד תורה אינו מתייחס למציאות העולם, מציאות התורה אינה תלויה וקשורה בעבודת הנבראים. לפיכך, ההארה האלקית הנמשכת בלימוד תורה לא פועלת באופן פנימי בנבראים, משום שהיא אינה קשורה במציאות העולם – התורה לא מתעסקת בכירור וזיכוך העולם, עיקר ענינה הוא בהמשכה אלקית נעלית, ללא קשר לגשמיות העולם. בעבודת לימוד התורה, נמשכת בעולם הארה אלקית נעלית ביותר, אך העולם אינו מוכשר לקליטת אור רב כזה, משום שמציאותו אינה עדינה דיה לשם כך.

מצוות: האור האלקי הנמשך בקיום מצוה תלוי ומתייחס לעבודת היהודי, לפיכך, החפצים הגשמיים עמם ובהם נעשית המצוה מתעלים ונעשים כלים ראויים להשכנת אור הקדושה. הכנת חפצים גשמיים לעשיית מצוה מזככת ומעדנת את המציאות הגשמית, והופכת אותה לכלי ראוי להתגלות האלקות בה. במצוות, שלא כבתורה, האור האלקי הנמשך על ידן, מאיר ומזכך את המציאות הגשמית. ברם, הזיכוך הנפעל בעולם בקיום מצוות, הוא בדרך כפיה והתבטלות של מציאות קיימת למציאות נעלית ממנה – המציאות הגשמית מתבטלת וכופה את ישותה כלפי האלקות, הנראית כדבר נוסף על מציאות העולם. העולם הינו כלי ראוי לקבלת האור הנעלה, אך קבלתו את האור והתבטלותו לאלקות באה מצד עוצם גילוי האור ולא מצד עצמו ובכוחו.

תשובה: כאשר שב יהודי בתשובה שלימה, לאחר שהתרחק מאור הקדושה בעברו על רצון ה' יתברך, חזרתו להתנהג כפי רצון ה' לא באה בסיבת ענינים חיצוניים, כי אם מצד הכרתו במציאות הבורא והתבטלותו לפניו. מציאות האלקות לגביו אינה כדבר נוסף אליו הוא מתבטל – האלקות חודרת בפנימיות מציאותו ומתאחדת עמו עד כדי שינוי טבעו וחזרה להנהגה לפי רצון ה'. כיון שהתשובה נובעת ובאה ממציאותו ומצדו של יהודי ולא מצד גילוי אור עליון, חודרת היא במציאות העולם ובגשמיות ופועלת בה באופן פנימי. לכן, בכוחה של התשובה להעלות את ניצוצות הקדושה שנפלו וירדו לרשות הקליפה ולהעלותם לקדושה – "זדונות נעשו לו כזכויות", משום שהאור האלקי הנמשך בעולם על ידי עבודת התשובה חודר ופועל במציאות העולם ובבריאה. אך לאידך, כיון שהאור הנמשך בעבודת התשובה מתייחס ופועל במציאות העולם, מוגבל הוא לפי ערך גדרי העולם.

ג. שלושה אופנים אלו בפעולת האור האלקי הנמשך בעולם, מקבילים לצורת הופעת האלקות במשכן ובשני בתי המקדש:

משכן: המשכן שימש דירת ארעי – "אהל מועד" – להשראת השכינה בו, האלקות לא שכנה במשכן בקביעות, משום שלא חדרה והתאחדה במציאות הגשמית. האור האלקי נמשך אז מלמעלה ללא כל קשר למציאות הגשמית, לכן, לא פעלה הקדושה בחפצי העולם ובמציאות הגשמית. בפירוק המשכן (לצורך המשך הנסיעה במדבר), שוב לא נותרה קדושה במקום בו עמד המשכן, מפני שהאור האלקי שהאיר במשכן לא פעל וחדר במציאות העולם בפנימיות, עד כדי שינוי מציאותו למציאות קדושה.

לעומת המשכן, בבית המקדש האירה האלקות והתאחדה במציאות הגשמית – המקדש היווה דירת קבע – "בית עולמים" – לשכינה, במקדש נמשך האור האלקי לפי גדרי המציאות והנבראים. מסיבה זו, נותרה קדושה במקום המקדש גם לאחר חורבנו, משום שההארה האלקית פעלה זיכוכן ועידון המציאות הגשמית. אך גם בצורת זיכוכן העולם חלוקים הבית הראשון והשני:

בית ראשון: בבית ראשון היו בני ישראל בכלל (ובעיקר – צריכים להיות) בדרגת צדיקים, ולכן האור עליון שנמשך בעולם, פעל אמנם זיכוכן כנבראים, אך זיכוכן הגשמיות והתעלותה באו בסיבת גילוי אור נעלה. מעוצמת הגילוי פעל האור בעולם, ולא מצד כוחות הנבראים.

בית שני: הנה בזמן בית שני היו בני ישראל במדרגת בעלי תשובה. ובוזה היתה מעלת בית המקדש השני על פני הבית הראשון הוא בכך שזיכוכן המציאות הגשמית הנמוכה והתעלותה לקדושה באה מצד מציאות המטה ולא מפני עוצם הגילוי הנעלה. אך, לאידך גיסא, דווקא מפני היותו נמשך מצד גדרי העולם והמציאות, מוגבל אור זה לפי ערך מדרגת העולם.

ד. מעתה תובן משמעות נחמת הנביא ישעיהו, נחמה בכפליים – נחמו נחמו עמי:

נחמת עם ישראל על חורבן שני בתי המקדש היא בבנית בית המקדש השלישי. בבית השלישי תהיינה שתי המעלות, הן מעלת הבית הראשון והן מעלת הבית השני – מעלת איכות האור הנמשך בעולם, בית ראשון, ומעלת זיכוכן המציאות הבא מצד גדרי העולם, בית שני. הנחמה על החורבן הראשון אינה מספיקה, משום שבהמשכה האלקית שהיתה בבית שני קיים יתרון על פני ההמשכה האלקית שהיתה בזמן בית ראשון – בבית שני היתה מעלת זיכוכן הנבראים כאשר האלקות הופכת לחלק ממציאותם שלהם, משום שהיא באה בסיבת הכרתם באלקות. בגאולה העתידה, תאיר בעולם הארה אלקית נעלית ביותר, אך יחד עם זאת, יפעל הדבר במציאות העולם.

חידושי סוגיות

הטעם שהקדים הרמב"ם בדבריו תש"ר לתש"י

ביאור מה שבהל' תפילין שלו מקדים הרמב"ם (בכל פעם) תש"ר לתש"י; מקדים יסוד דברי הגאון הרגוצ'ובי דתש"י מצותו היא רק בהנחה ומשא"כ תש"ר, שמצותו נמשכת כל זמן שהם עליו; עפ"ז מבאר דסדר זה הוא בהתאם לכללות הסדר דספר אהבה

"וקשרתם לאות על ירך והיו לטוטפות בין עיניך" (ואתחנן ה. ה.)

על ירך (והדר) והיו לטוטפות בין עיניך³, וכן

(בא יג, ט. שם, טז. עקב יא, יח).

ולהעיר מפ"י הזהר עה"פ (שה"ש ח, ו) "שימני כחותם על לבך כחותם על זרועך" – ד"חותם על לבך" הוא תש"ר (דהיינו רצועות של ראש ד"תליין על לבא"), ו"חותם על זרועך" היא תפלה של יד (תקו"ז תכ"ב (סה, ב). לקו"ת שה"ש רד"ה שימני (מה, א). וראה הנסמן שם) – תש"ר קודמת לתש"י*. ונת' הטעם לסדר זה ע"ד החסידות באמרי בינה ש' התפילין פ"ל. ע"ש.

(3) בשו"ת בנין שלמה (למהר"ש כהן מ"צ דווילנא) ס"ד מתרץ ע"פ המובא בסה"ד (ד"א תתקל) בוויכוח משה רבינו עם ר"ת, דמשה אמר שצ"ל קשירה בשל ראש, כי "וקשרתם

(* אבל בתקו"ז ת"י א (יח, א) מפרש "על לבך" על תש"י ו"על זרועך" על תש"ר. ע"ש.

א. במנין המצוות שבריש הל' תפילין, כתב הרמב"ם (אודות שתי המצוות שבהלכות אלו): א) להיות תפילין על הראש, ב) לקשרם על היד.

וכבר תמהו מפרשים על זה שהקדים הרמב"ם כאן תפילין של ראש לתפילין של יד (וכן בספר המצוות שלו¹, שמנה תפילין של ראש לפני תפילין של יד) – שהרי זה היפך סדרא דקרא, דבפסוק מפורש² "וקשרתם לאות

(1) מצוה יב-יג. וכן במנין המצות שלו בריש ס' היד (אבל בס' המדע – ירושלים, תשכ"ד – הובאה גירסא מכת"י, דשם מצות תש"י באה לפני תש"ר).

(2) פרשתנו ו, ח. וכן הוא סדרם בשאר ג' פרשיות דתפילין

סידור הפרשיות (כיצד סידור הפרשיות, בתפלה של ראש מכניס פרשה אחרונה כו' (ואח"כ) תפלה של יד כותבן הארבעה דפים כו'"), אורך הרצועות ("ואורך רצועה של ראש כו' ואורך רצועה של יד כו'")¹¹ ואופן קשירת הרצועות בבתי (ומכניס רצועה של ראש התובר שלה כו' וכן בשל יד קושר כו'")¹²; בריש פ"ד במקום הנחתם – "היכן מניחים תפילין של ראש מניחין אותן כו' ושל יד קושר אותה כו'"; וכן שם¹³ לענין ברכת תפילין – "וכיצד מברכין על של ראש מברך כו' ועל של יד מברך כו'")¹⁴.

ב. והנה יש שביארו¹⁵ טעמו של הרמב"ם, משום דשל ראש קדושתו חמורה משל יד, שלכן תפלה של ראש אין עושים אותה של יד. לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה¹⁶, ובאמת מטעם זה גם הנחת השל ראש היא צ"ל קודם להנחת השל יד (שהרי "כל המקודש מחבירו קודם את חברו")¹⁷, אלא

הוא סדר הנחתן, ד"כשהוא⁴ מניח מניח של יד ואח"כ מניח של ראש דכתיב וקשרתם לאות על ירך והדר והיו לטוטפות בין עיניך (וכנפסק ברמב"ם⁵), ואמאי הקדים הרמב"ם תפילין של ראש לתפילין של יד?

ותמיהה זו היא לא רק במנין המצוות, אלא גם בגוף ההלכות עצמן, דבכל פעם מקדים הרמב"ם הלכות תש"ר לתש"י⁷, החל מריש הל' תפילין שכתב "ארבע פרשיות אלו כו' ונקראים תפילין ומניחין אותן על הראש וקושרין אותם על היד", וכן אח"כ: בריש פרק ב' בענין כתיבת הפרשיות, מתחיל "כיצד כותבין את התפילין של ראש כו' (ואח"כ) ושל יד כותבין אותם כו'"; בפ"ג⁸ בעשיית הבתים – "כיצד עושים תפילין של ראש כו'", ואח"כ⁹ "וכיצד עושים תפילין של יד"; וכן שם¹⁰ לענין

לאות" קאי על של ראש שהם לאות" – ונמצא, שבכתוב הקדים ש"ר לש"י. ומפרש שזוהי שיטת הרמב"ם שהזכיר (פ"ג סה"א) רק קשר הרצועות בצורת דל"ת שהוא של התש"ר (ראה שם הי"ג). וכן מדייק בלשונו במנין המצוות שבריש ס' היד (מ"ע יב) "לקשר תפילין בראש" (ע"ש) – ולכן הקדימם גם הרמב"ם.

אבל נוסף שצ"ע בעצם התי', הרי מובן גודל הדוחק לתרץ כן הקדמת הרמב"ם השל ראש להש"י בכ"מ.

(4) מנחות לו, א.

(5) הל' תפילין פ"ד ה"ה.

(6) ולהעיר משאלות פ' בא (שאלתא מה בתחילתה) "דמחייבין דבי ישראל. . . תפילין בראשיהון (ואח"כ) ותפילין ברעיהון".

(7) משא"כ בההלכות אודות שניהם יחד, פעמים מקדים של ראש ולפעמים של יד (ראה פ"ג הי"ז (בין של ראש בין של יד). שם הי"י (בין ש"י בין ש"ר). שם הי"ד (בין ש"ר בין ש"י). הי"ט (וראה שם הי"ז). פ"ד ה"ג. שם הי"ד. ואכ"מ.

(8) ה"ב.

(9) שם הי"ד.

(10) שם הלכה ה-ו.

(11) שם הי"ב.

(12) שם הי"ג.

(13) ה"ד.

(14) אבל זה שהקדים הרמב"ם תש"ר בסוף הל' תפילין (פ"ד הכ"ה) "שכל זמן שהתפילין בראשו. . . ועל זרועו הוא עניו כו' – מובן, כי בא בהמשך למ"ש ד"קדושת תפילין קדושתן גדולה היא", וקדושת ש"ר גדולה מש"י (כדלקמן ס"ב); ומטעם זה גופא, פעולת התפילין על האדם שיהיה עניו כו', היא ביותר ע"י תש"ר. ולכן גם בהא דהתפילין פועלים על האדם "שלא יחטא" תש"ר קודם (רמב"ם סוף הל' מזוזה (ספ"ו), ממנחות מג, ב).

(15) חמדת ישראל (להר" מאיר דן פלאצקי) קונטרס נר מצוה מ"ב-ג (בשם אחרונים). ועוד.

(16) רמב"ם פ"ג הי"ז, ממנחות לד, ב.

(17) זבחים פט, א (במשנה).

יש שכתבו²⁴ שהרמב"ם נקט בסדר זה "להורות הדין שכתב בפרק ד' הלכה ד' תפלה של יד אינו מעכב של ראש מפילו אין לו של יד רק של ראש מניח של ראש כדכתב מרן הכ"מ שם ולכך התחיל בשל ראש לומר אם אין לו אלא של ראש מניח אותה לבדה. . גם בברכה מתחיל שם בשל ראש ג"כ לכוונה זו".

אבל נוסף ע"ז שלפי זה היה מספיק לנקוט סדר זה גבי מקום הנחתן וברכתן ואין זה טעם לנקוט סדר זה גם במנין המצוות (וכן בכתיבת הפרשיות והנחת התפילין כו'), הרי עוד זאת, כיון שהרמב"ם כתב בפירוש ד"ש ליד אינה מעכבת של ראש מפני שהן שתי מצוות זו לעצמה וזו לעצמה, "ל"ל גם לרמז דין זה ע"י הקדמת של ראש לשל יד (היפך סדרם בקרא והיפך סדר החיוב לכתחילה)?

ג. ויש לומר הביאור בזה ע"פ מ"ש בצפנת פענח על הרמב"ם²⁵, שיש הבדל בין תפילין של יד לתפילין של ראש, "דגבי תפילין של יד המצוה היא [מעשה] ההנחה או הקשירה. . אבל בשל ראש המצוה היא שיהיה מונח" [וא' הנפק"מ למעשה, דהא שאמרו⁴ דאם הניחן קודם אור הבוקר "כשיגיע זמן ממשמש בהם ומברך עליהן", ד"זה רק אשל יד. . דשם הנחה הוא מצוה (ולכן צריך למשמש בהן) משא"כ בשל ראש דהמצוה שיהיה מונח"²⁶].

שגזירת הכתוב היא¹⁸, "דכתיב⁴ וקשרתם לאות על ירך והדר והיו לו טוטפות בין עיניך".

ויש להוסיף על דבריהם ממ"ש הב"ח¹⁹ בביאור לשון הטור²⁰ שהקדים הלכות כתיבת תפילין של ראש לכתיבת השל יד, שס"ל להטור ש"השל ראש מפני שקדושתן חמורה משל יד. . על כן חייב לכתוב של ראש תחילה ואח"כ של יד". ועפ"ז י"ל שהרמב"ם ס"ל, שבכל מעשי תפילין (לבד הנחתם) יש להקדים של ראש לשל יד כיון שקדושתן חמורה משל יד.

אבל לכאורה קשה לפרש כן דעת הרמב"ם, שהרי נקט סדר זה לא רק לגבי כתיבת הפרשיות ועשיית הבתים וכו', אלא גם לענין הנחתן וברכתן, שבוזה גזרה תורה ששל יד קודמת, ואיך יתכן שברמב"ם מקדים בזה השל ראש להשל יד, היפך סדרם בכתוב והיפך אופן קיום המצוה בפועל?

וגם לענין סדרם במנין המצוות כבר כתבו²¹ שזהו "טעם קלוש", כי מה ענין קדושת וחומר המצוות לסדרם? דלא מצינו שהסדר דמנין המצוות יהיה בהתאם לסדר מעלת קדושתן וחומרותן, וכמו בהלכות אלו גופא, שהרמב"ם מצרף יחד הל' תפילין, הל' מזוזה והל' ספר תורה, ונקטם בסדר זה, אע"פ שקדושת ס"ת חמורה מקדושת מזוזה²² ותפילין²³.

(18) ראה גם העמק שאלה לשאלות שם אות ג.

(19) לטווא"ה ר"ס לב. וראה גם עטרת זקנים לשו"ע או"ח שם ס"א. באר היטב שם סק"ג מהאריז"ל. שו"ע הרב שם.

(20) שם.

(21) בהגהות עמק המלך לרמב"ם כאן.

(22) רמב"ם שם (הל' מזוזה) פ"ה סה"א.

(23) ב"י לטווא"ח סל"ב ד"ה ואם עבר. שו"ע אדה"ז שם

סי"א (ושם סמ"ב ס"ו).

(24) הגהות טורי אבן לרמב"ם כאן.

(25) להל' תפילין פ"ד ה"ד. מהד"ת (ע, ד, פט, א). – וראה

גם גליוני הש"ס (להר"י ענגל) לירושלמי זרעים כרך א אות מד (בדעת הירושלמי).

(26) וראה צפע"ז בהשמטות שבסו"ס הפלאה (נה, ב),

שבוה א"ש לשון הש"ס (ביצה טו, א) "היה בא בדרך ותפילין

הרמב"ם תש"ר ותש"י לשתים מצוות במנין תרי"ג. דלכאורה, אע"פ שאינן מעכבות זו את זו, מאי שנא מציצית, דאע"פ שלבן ותכלת אינן מעכבים זו, מ"מ הם מצוה אחת כיון ש"הענין אחד" 29 (כמו שהקשה הרמב"ם 30)? וע"פ הנ"ל מתורץ, כי תפילין של יד ותפילין של ראש חלוקים בעצם גדרם, דשל יד מצותה מעשה הקשירה, ואילו בשל ראש המצוה היא שיהיו מונחין על הראש.

והנה החילוק הנ"ל בין תש"י ותש"ר הוא לא רק בתוכן המצוה (אם הוא הפועל או הנפעל), אלא גם בזמן המצוה, דכיון שבשל יד המצוה היא הקשירה או ההנחה 31, משא"כ בתפילין של ראש שהמצוה היא שיהיו מונחין על ראשו, נמצא, "דכל רגע ורגע שהוא לבוש מקיים מצוה" 32 [וכפי שמביא בצפ"ע 33 על מחז"ל 34 עה"פ 35 "בכל עת גוי ושמן על ראשך אל יחסר" – אלו תפילין], דהיינו תפילין של ראש 36 ("על ראשך"), שבהם דוקא נאמר "בכל עת . . אל יחסר", שמצותן בכל רגע ורגע 37.

שייך בו על מצות תפילין. ואולי אין כוונתו רק ללשון לבד, אלא שזהו חילוק באופן מצותם, כבפנים.

(29) ל' הרמב"ם בסהמ"צ שורש יא בסופו.

(30) בהשגותיו על סהמ"צ שם [בדפוס סהמ"צ הנפוצים הוא בהשגות הרמב"ם על שורש ט. אבל בדפוסים אלו יש השמטות בלשון הרמב"ם. והשגה זו שייכת לשורש יא – ראה סהמ"צ הוצאת העליר. וכן סהמ"צ עם השגות הרמב"ם (ירושלים תשמ"א)].

(31) דלא כב"ח הנ"ל הערה 28 (בשוה"ג).

(32) ל' הצפ"ע במהד"ת (ע, ד. ועד"ז שם פט, א). וראה גם בצפ"ע להל' תפילין שם.

(33) להל' תפילין שם. וכן במהד"ת שם.

(34) שבת קנג, א.

(35) קהלת ט, ה.

(36) כפרשי" שבת שם.

(37) וראה צפ"ע מהד"ת (צא, א) המעלה ד"ל יחסר" (בפנים).

ויש לומר, שיסודו בלשון הכתוב עצמו, וקשרתם לאות על ירך והיו לטוטפות בין עיניך, דגבי של יד נקט הכתוב מעשה הקשירה, ואילו בתפילין של ראש נאמר "והיו". וכן מדייק הרמב"ם במנין המצוות בריש הל' תפילין (כנ"ל ס"א) – "להיות" 27 תפילין על הראש . . לקשרן על היד" 28.

ועפ"ז מובן בפשטות הטעם שמנה

בראשו ושקעה עליו חמה מניח ידו עליהם כו" – "דנקט שם רק ותפילין בראשו . . דרק בש"ד אסור ולא בש"י" – כי "מה דהמצוה היא ביום, זה אסור בלילה, ובתפילין של יד המצוה היא רק ההנחה זה דוקא אסור [משא"כ כשמונחים עליו אין איסור], משא"כ בשל ראש דאסור גם אם מונחין כיון דמצוה היא כן".

(27) וכ"ה לשון הרמב"ם במנין המצות שעל סדר הלכות (בריש ס' היד). וצ"ע בלשונו במנין המצות שלו בריש ס' היד (מ"ע יב) "לקשור תפילין בראש" (וראה לעיל הערה 3), ובסהמ"צ לפנינו (מ"ע יב) "להניח תפילין של ראש" (וכ"ה במ"ע יג בתפילין של יד). ובתרגום קאפח (מ"ע יב-יג) "במעשה תפילין" (וראה הוצאת העליר שם בהערה). ואכ"מ.

(28) וראה דרישה לטווא"ח סכ"ה (אות א) בשם המהר"ל, בטעם ש"תקנו על של ראש "על מצות" ועל של יד "להניח", משום דבשל יד כתיב "וקשרתם לאות על ירך" וקשירה והנחה חדא היא* לכן מברכים להניח, אבל בשל ראש כתוב "והיו לטוטפות הרי שלא נזכר בה אלא לשון ההווי" לפיכך

(* בב"ח שם (ד"ה ויניח של יד), דהא ש"תקנו ברכה להניח ולא לקשור תפילין כדכתיב וקשרתם . . דעיקרה מצות תפילין הוא שיהיו מונחים עליו כל היום ואם היה מברך לקשור הווי משמע [דבמה] שקושר תפילין על ראשו ועל ידו רגע א' וא"כ מסירן יוצא י"ח לכך תיקנו להניח דמשמע שיהו מונחים עליו כו" . .

אבל נוסף לזה די"ל ד"קשירה והנחה חדא היא" (כדרישה שבפנים) – ראה צפ"ע (להל' תפילין שם), ד"גם בשל יד מברך להניח בקמץ ולא בפתח משום שזה גורם לשל ראש שיהיה מונח משום דכל שבין עיניך יהו שניים" (כדלקמן בפנים).

הקדים בכל פעם תפילין של ראש לשל יד – דקדימה זו היא בהתאם לתוכנו של כללות ספר אהבה, שכולל (בלשון הרמב"ם⁴⁴) "המצוות שהם תדירות שנצטוונו בהם כדי לאהוב המקום ולזכרו תמיד". ובענין זה הרי העיקר הוא המצוה לתפילין של ראש שהיא מצוה תמידית, שבכל רגע שהוא לבוש בהם מקיים מצוה (משא"כ בשל יד שמצותן היא רק מעשה הקשירה, וזה שצ"ל מונחין עליו תמיד הוא רק פרט במצות תש"ר כנ"ל)⁴⁵.

ויש לומר עוד, שסדר זה דקדימת תש"ר לתש"י, הוא בהתאם והמשך לסדרן של כל המצוות דספר אהבה:

ע"פ דברי הרמב"ם הנ"ל בתוכן ס' אהבה, נראה שסדר המצוות בספר אהבה הוא (בעיקר) לפי אופן התדירות של עשיית המצוה (ע"ד "כלי התדיר מחבירו קודם את חבירו"):

בתחילתו סידר ה' ק"ש והל' תפלה – דחיוב ק"ש הוא פעמיים בכל יום⁴⁶ וחיוב תפילה (מה"ת) הוא "להתפלל בכל יום"⁴⁷ (אבל לא פעמיים כבק"ש); ולאחרי המצוות שבדיבור שחייבים בהם בכל יום – מונה המצוות שבמעשה, החל מהל' תפילין, שהנחתן היא פעם אחת ביום⁴⁸ [ובהמשך לתפילין באות

ואין זה סתירה למ"ש הרמב"ם³⁸ "שמצותן ללבשן כל היום", שזה קאי גם על השל יד – כי זה שצריך להיות לבוש גם בשל יד כל הזמן הוא רק לפי ש"כל זמן שבין עיניך יהו שתיים"⁴¹ (כדאיאת בגמרא⁴ שזוהו הטעם ד"כשהוא חולץ חולץ של ראש ואח"כ חולץ של יד"), היינו שאינו מצות השל יד, אלא פרט בקיום מצות של ראש, שיש דין מיוחד בתש"ר ש"כל זמן שבין עיניך יהו שתיים"³⁹.

[ועפ"ז מתרץ בצפע⁴⁰ הא דכתבו התוס'⁴¹ גבי "סח בין תפילה לתפילה עבירה היא בידו", דזהו רק בתפילין (ולא בשוחט עופות הרבה וסח בין עוף לעוף) "שמצוה אחת הן"⁴² – דלכאורה צ"ב, שהרי מפורש בש"ס⁴³ שהן שתי מצוות? אלא "דכאן ר"ל על ההנחה ושם ר"ל שיהיה מונח", כלומר: זה שנחשבות לשתי מצוות היינו לפי שתש"י חלוקים מתש"ר כי מצותן היא מעשה ההנחה (או הקשירה) כנ"ל; משא"כ לענין "שיהיה מונח" (היינו המצוה שתפילין יהיו מונחין עליו כל הזמן) ה"ה מצוה אחת, כי בזה תש"י הם רק פרט במצות השל ראש, כנ"ל].

ד. עפ"י הנ"ל יש לבאר הטעם שהרמב"ם

דתפילין על "בכל עת" דציצית, אף דגם ציצית הוי "מצוה נמשכת".

(38) פ"ד הכ"ו.

(39) וראה בארוכה לקו"ש ח"ט (ע' 47 ואילך) כביאור פלוגתת הש"ס והמכילתא כוזה (נדפס בקונטרס לקראת שבת לש"פ ואתחנן ה'תשס"ד). ואכ"מ.

(40) הל' תפילין שם.

(41) מנחות לו, א ד"ה סח.

(42) וראה שו"ע הרב סכ"ה סכ"ב (מבעל המאור הובא בר"ן) סוף ר"ה. ב"י לטוארו"ח שם) "ששתיהן נחשבים להוי ועשיה אחת".

(43) שם מד, א.

(44) במנין המצוות על סדר ההלכות שבריש ס' היד.

(45) וראה מנחות (מג, ב) "חביבין ישראל שסיבבן הקב"ה במצוות תפילין בראשיהן ותפילין בזרועותיהן וציצית . . . ומזוזה . . . נזכר במילה כו" – דמצות אלו הן מצוות נמשכות כו', ולכן מקדים ש"ר לש"י, כי בענין זה הוא העיקר, ככפנים.

(46) רמב"ם ריש הל' ק"ש (ובכותרת שם).

(47) ל' הרמב"ם ריש הל' תפלה. ובכותרת שם "לעבוד את ה' בכל יום בתפלה". ונת' במ"א.

(48) דאף את"ל דמ"ש הרמב"ם "מצותן ללבשן כל הימים" הוא חיוב מה"ת (וכבר האריכו בנ"כ. ואכ"מ), מעשה

רבינו הזקן (בעל התניא והשו"ע) בשולחן⁵⁶ בטעם הדיעות ש"תקנו חכמים לברך עוד ברכה אחרת על תפילין של ראש" ("על מצות תפילין") – "לפי שהיא חשובה והיא עיקר המצוה", ומקורו בתוס'⁵⁷. אבל לשון התוס' היא "שהיא גמר מצוה ועיקר וכו'", ובזה יש לפרש דלשון "עיקר" הוא ע"ד המעלה ד"גמר מצוה" וברא"ש⁵⁸ נקט רק "שהיא גמר המצוה". אבל מזה שרבינו הזקן השמיט הלשון "גמר מצוה" וכתב רק "שהיא חשובה והיא עיקר המצוה", משמע שס"ל, שתש"ר היא "עיקר המצוה" בכלל (בחשיבות).

וע"פ דברי הצפע"נ אתי בפשטות, כי עיקר מצות תפילין היא השל ראש, שהיא מצוה תמידית כל זמן שהוא חבוש בהם, משא"כ מצות השל יד היא רק בשעת מעשה הקשירה (או ההנחה), ואילו אח"כ לבישת הש"י היא רק פרט וטפל להשל ראש.

ויש לומר, דאע"פ שלענין ברכה ס"ל להרמב"ם⁵⁹ שלא תיקנו ברכה אחרת על השל ראש (ורק כשסח בין תפילה לתפילה מברך על של ראש "על מצות תפילין"), מ"מ, לענין קיום המצוה עצמו ס"ל ג"כ שתפילין של ראש "היא עיקר המצוה".

ועפ"ז יומתק עוד יותר טעם הקדמת תש"ר לתש"י, שאין זה רק מחמת התמידות והתדירות שבתש"ר, אלא גם לפי ש"היא עיקר המצוה" (דתפילין).

(56) או"ח סכ"ה סי"ד.

(57) ברכות ס, ב ד"ה אשר קדשנו.

(58) פסחים פ"א ס"י (קרוב לסופו) – כמצויין במ"מ עה"ג.

(59) פ"ד ה"ה. כדעת הרי"ף (בהל' תפילין שלו). ועוד.

הל' מזוזה וס"ת מפני שייכותן בתוכנן, ובפרט שכו"כ הלכות משותפות להן⁴⁹; ואח"כ הל' ציצית שחיוב ציצית אינו כתפילין, שהרי אין המצוה אלא בכסות בת ד' כנפות⁵⁰; ואח"כ הל' ברכות שמה"ת חייבים לברך רק "אחר אכילה"⁵¹ ואף גם זאת "אינו חייב מן התורה אלא אם כן שבע"⁵² [ויש לומר, בטעם הקדמת ציצית לברכות, כי בציצית מפורש בתורה שכוונת המצוה היא "וזכרתם את כל מצות ה' גו' למען תזכרו גו"⁵³, שזהו תוכן ספר אהבה כנ"ל, "לזכרו תמיד", משא"כ בברכות שלא מצינו כזאת מפורש בתורה⁵⁴, ובפרט שחיוב ברכות מה"ת אינו הכרחי בכל יום⁵⁵ כנ"ל]; ומסיים במצות מילה שמעשה המצוה הוא רק פעם אחת בחיים.

ולכן הקדים הרמב"ם תש"ר לתש"י, כי תש"ר הוא יותר "תדיר", כיון שקיום המצוה דתש"ר הוא בכל רגע ורגע, ואילו קיום מצות תש"י אינו אלא בעת הקשירה.

ה. ויש להמתיק הענין יותר, ע"פ דיוק לשון

הנחתם הוא פ"א.

(49) כרוב ההלכות בהל' תפילין פ"א.

(50) ראה רמב"ם הל' ציצית רפ"ג. ושם הי"א "שאינ אדם מחוייב כו".

(51) ל' הרמב"ם בכותרת להל' ברכות, וכן שם ה"א "אחר אכילת מזון".

(52) שם ה"א.

(53) שלח טו, לט-מ. וראה רמב"ם סוף הל' ציצית.

(54) ורק חכמים תקנו כמה ברכות "כדי לזכור את הבורא תמיד" (רמב"ם הל' ברכות פ"א ה"ג. וראה שם ספ"י וספ"א).

(55) ולהעיר שגבי ציצית לא כ' הרמב"ם התניא דכסות בת ד' כנפות בכותרת, וגם בפנים ההלכות כתבו רק בפ"ג. וכן להעיר שבהל' ברכות פ"א ה"ב לא נקט ציצית לדוגמא על מצות שאינן חובה "אלא דומין לרשות".

פנינים

”ודברת בם”

(פרשתנו ו, ז)

**”קריאת התורה ולימודה וקריאת תלמודה, זו היא מצות עשה
חיובית שנא’ ודברת בם”**

(פירוש המשניות להרמב”ם, אבות פ”א מ”ז)

מדבריו אלו של הרמב”ם, הבאים בהמשך למאמר המשנה “לא מצאתי לגוף טוב משתיקה”, למדנו מהתורה צייתה חיוב מיוחד על הדיבור בדברי תורה, נוסף על המצוה כללית דלימוד התורה. וכן נפסק להלכה, דהלומד צריך להוציא בשפתיו ולהשמיע לאוזניו כל מה שילמוד (ראה הלי’ ת”ת לאדה”ז פ”ב סי”ב).

אמנם, יש להוכיח דבזה גופא חלוקים תורה שבכתב ותורה שבעל פה:

ידוע מה שכתבו הפוסקים (ראה הלי’ ת”ת לאדמו”ר הזקן ספ”ב), דאפילו עם הארץ שלא ידע מאי קאמר יוצא ידי חובת ת”ת בקריאת תושב”כ, ומברך לפניו ולאחריה אף באם אינו מבין כלל פירוש התיבות היוצאות מפיו. אבל בתושבע”פ – באם אין לו הבנה בלימודו, ורק קורא התיבות, לא חשיב לימוד כלל.

המורם מזה, דעיקר ענין הלימוד בתושבע”פ הוא הבנת האדם ועיון שכלו, משא”כ בפסוקי תושב”כ עיקר קיום המצוה דת”ת הוא באמירת התיבות, שלכן אפ”ל שתהיה ביד עם הארץ מצוה במה שאומר התיבות לבד. אבל אעפ”כ, ממה שנאמר “ודברת בם” גבי לימוד התורה בכלל, מובן

שנכללו בזה כל סוגי התלמוד, דבכל תלמוד איזה שיהיה ישנה להמצוה חיובית להוציא הדברים בפיו. וכדמוכח מהא דפסקו (שו"ע סי' מז), שהמהרהר בדברי תורה אין צריך לברך אם אינו מוציא בדיבורו, ולא חילקו בזה בין תושב"כ לתושבע"פ.

והנראה בזה, דאף שבתושבע"פ הצריכו ג"כ ללמוד בפיו, מ"מ, עיקר קיום המצוה חיובית ד"ודברת בס" יהיה בתושב"כ, דכיון שרק בה המצוה כללית דלימוד התורה הוא בהדיבור לבדו, הרי דוקא בלימודה באמירה תקיים המעלה דלימוד באופן של "ודברת בס", שהלימוד הוא ע"י הדיבור עצמו. משא"כ בתושבע"פ, שהלימוד שבה נחשב לת"ת גם מצד ההבנה השכלית שבזה.

ועפ"ז יש להמתיק מה שמצינו בדברי הרמב"ם בהקדמתו לחיבור היד, שכתב דקריאת חיבורו בשם "משנה תורה" הוא "לפי שאדם קורא בתורה שבכתב תחילה, ואח"כ קורא בזה ויודע ממנו תורה שבע"פ כולה, ואינו צריך לקרות ספר אחר ביניהם".

שלכאורה דבריו תמוהין קצת, דהא באם ירצה האדם למצוא דרך הקצרה ביותר ללמוד כל דיני התורה, אינו צריך כלל שיקרא בתורה שבכתב תחילה, דהלא יוכל מיד בראשית ללמוד חיבור היד לבדו, ובו כבר נקבצו ובאו גם מקורי המצוות ושאר דינים מפסוקי התורה שבכתב, ומהו שהדגיש הרמב"ם שאדם קורא בתורה שבכתב כולה. אמנם על פי האמור לעיל מחוור הדבר ביותר, דהא עיקר קיום המצוה חיובית שנצטוונו "ודברת בס", הוא דוקא באמירת פסוקי התורה שבכתב, ולכן על מנת לקיים מצות לימוד כל התורה בשלימותו, זקוק האדם לקרוא פסוקי התורה תחילה.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק כו עמ' 158 הערה 14)

"וקשרתם לאות על ידך והיו למוטפות בין עיניך"

(פרשתנו ו, ח)

"תנא כשהוא מניח מניח של יד ואחר כך מניח של ראש, וכשהוא חולץ חולץ של ראש ואחר כך חולץ של יד. בשלמא כשהוא מניח מניח של יד ואח"כ מניח של ראש דכתיב וקשרתם לאות על ידך והדר והיו למוטפות בין עינך, אלא כשהוא חולץ חולץ של ראש ואח"כ חולץ של יד מנלן? אמר רבה רב הונא אסברא לי אמר קרא והיו למוטפות בין עינך - כל זמן שבין עיניך יהו שנים"

(מנחות לו, א)

יש לדייק, דבמכילתא הובאה דרשה זו, מן הפסוק "והיה לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך" שנאמר בפרשת בא (יג, ט), שממנו למדו ד"כל זמן שתפילין של יד ביד תן את של ראש בראש, מכאן אמרו מצות תפילין כשהוא נותן של יד תחילה ואח"כ נותן של ראש וכשהוא חולץ חולץ את של ראש ואח"כ את של יד". ודרוש ביאור, מהו הטעם שבש"ס לא רצו ללמוד זה

מהכתוב דפרשת בא שנאמר מקודם לפרשתנו, ועד שמחמת זה נצרכו לשני לימודים, האחד לענין הנחה והשני לענין חליצה?

והנראה לבאר בפשטות, דהש"ס אזל בזה לשיטתו בענין אחר, דהנה איתא במנחות (מד, א) גבי מי שאין לו תפילין של יד, דודאי יניח תפילין של ראש לבדן, ועד שתמהו על זה "מאן דלית ליה תרי מצוות חד מצוה נמי לא ליעביד?!". היינו דהש"ס ס"ל שהו"ב מצוות נפרדות זו מזו, ורק שהתורה נתנה חיוב מיוחד על הגברא בסדר קיום מצוות אלו, שיקיים מצות של יד קודם לשל ראש.

והנה בהמשך הסוגיא שם אמרו דמי שאינו מניח תפילין ה"ז ביטל שמונה מ"ע, ורש"י שם פירש דהו"ו שמונה עשה מחמת מספר הפעמים שנזכר בתורה הנחת תפילין. ובמנינו שם כ' רש"י דהפסוק הנ"ל דפ' בא נמנה לפעם אחת לבד, היינו דהתיבות "והיה לך לאות" שבתחילת הכתוב קאי הן א"על ירך" והן על "ולזכרון בין עיניך" וא"כ נזכרה כאן המצוה רק פ"א. משא"כ בהפסוק דפרשתנו מנאו רש"י לב' ציוויים – וקשרתם לאות על ירך, והיו לטוטפות בין עיניך.

ועפ"ז מחוור, שלהש"ס אי אפשר שבהפסוק ד"והיה לך לאות גו" נרמזו סדר קיום מצות תפילין, דהא הכתוב שם כלל תש"י ותש"ר יחדיו בלשון אחד ובאמת הו"ב מצוות נפרדות, וא"כ ודאי שהפסוק שם אינו עוסק בהציווי דמצוות אלו, ואין מקום לדרוש משם לענין אופן קיומם. ודוקא בהכתוב דפרשתנו, שבו נאמרו בב' ציוויים נפרדים – שפיר דייקו לגבי סדר קיום הציוויים.

אמנם אליבא דהמכילתא יש לומר דב' התפילין הוו מצוה אחת, כדעת הבה"ג (הל' תפילין), וכן איתא בפירוש בזהר הק' (ח"ב צא, א), ולכן דרשו דוקא מהכתוב דפ' בא, שלשיטת המכילתא שם הוא עיקר הציווי דמצוה זו כיון שנזכרו ב' התפילין בציווי אחד.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק יט עמ' 52 הערה 27)

דרכי החסידות

מלוקט מכתבי

כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מליובאוויטש נ"ע

ח' מעלות בחשיבת חסידות קודם התפילה

"ההתבוננות שבתפילה הוא כמו עניין ההסתכלות בציור גאה אשר מאליו וממילא יתפעל מיופי אותו ציור"

כמה מעלות טובות בחשיבת חסידות עם טו"ת

בין אמרי הקודש (ששמע כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מאביו כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב בחורף תרע"ג במענטאן) היתה שיחה מיוחדת אודות מעלת מחשבה בענין של דא"ח קודם התפילה, בטלית ותפילין דוקא. ומנה כמה דרגות בהתועלת:

(א) מזכך הגוף ועושה את מוחו כלי ולבו כלי להשראת שכינת עוזו ית'. (ב) מגרש את הנפש הבהמי. (ג) רוחך את נפש הטבעי. (ד) משעבד את נפש השכלי. (ה) מאיר את העולם – וזה לשונו הקדוש: "כשיהודי חושב חסידות עם טלית ותפילין לפני התפילה, נעשה העולם מואר". (ו) ממשיך גילוי אור בכל העולמות מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין. (ז) מאיר הנר"נ חי' יחידה שלו. (ח) משנה את עצם טבע מדותיו.

כל זה הוא בכל או"א מאנ"ש העוסקים בעבודה שכלב בתפלה בסדר הראוי בהכנה שקודם התפלה. ובמעלת הצדיקים הוא ג"כ כנ"ל, כמובן במדרגות גבוהות יותר, בא צדיקים איז אלץ אין א העכערער דרגא.

תפילת שבת ויום-יום

הסדר בתפלה, הנה בדרך כלל כל ימי החול, צריך להיות התפלה במתינות לשמוע פירוש המלות ולכוין בפסוק ראשון דק"ש ובפרשה ראשונה. דזה אפשר רק ע"פ הקדמת ההכנה במקצת עכ"פ בברכת ק"ש, שיהי' עכ"פ איזה התעוררות לאמירת שמע ישראל.

אמנם בשבת צריכים להתפלל במתינות שעה ארוכה להתבונן באיזה ענין של חסידות שישנו במוחו, ולחזור עליו במחשבה, שהוא כמו ענין הסתכלות באיזה ציור נאה אשר מאליו וממילא יתפעל על יופי הציור ההוא, הנה כמו"כ כל כך יחשוב בהענין שידעו, ויתבונן בו בהעמקת דעתו ויחזור ויתבונן עד אשר מאליו וממילא הדברי התפלה שאומר יוצאים מעומקא דלבא, אם בתהלה ושבח בפסוקי דזמרה או בבקשת רחמים בברכת ק"ש.

(אגרות קודש חלק ג עמ' שכא)

ההתבוננות דלימוד וההתבוננות דתפילה

כך היא המדה, יש התבוננות ויש התבוננות: יש התבוננות של לימוד, ויש התבוננות של תפלה. ועם היות אשר שתייהן בשם אחד יקראו להיות תוכנם אחד, אבל עם זה הרי חלוקים הם בגוף ועצם ענינם, התבוננות דלימוד היא שעמל ויגע בידיעת המושכל ההוא, הבנתו והשגתו, וההתבוננות דתפלה, היא ההסתכלות החזקה בטוב טעם האלקי שבמושכל ההוא.

בעומק הענין הנה ההפרש בין ב' אופני ההתבוננות הוא, דבהתבוננות דלימוד הוא לומד את המושכל ותופש בו, ובהתבוננות דתפלה המושכל תופש בו ונכנס בפנימיותו ומקשרו אליו, מלפפו ומלהטו עד אשר חיי' בחיות פנימי, בעריבות נעימות מתיקות ההוא.

(אגרות קודש חלק ג עמ' תסד)

לזכות

החתן הת' לוי יצחק שיי טענענהויז
והכלה מרת הדסה תחי' לייט
לרגל בואם בקשרי השידוכין בשעטומ"צ
יה"ר שיזכו להקים בית נאמן בישראל
על יסודי התורה והמצוה

לעילוי נשמת
הרה"ח ר' חיים צבי הירש
ב"ר הרה"ח ר' ישראל אליעזר
רובין
נלב"ע כ"ט תמוז ה'תשנ"ה
ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת

הרה"ח הוו"ח אי"א עוסק בצ"צ באמונה

ר' רפאל משה

בן הרה"ח התמים יעקב מנחם מענדל הכהן

שפערלין

נלב"ע ליל שב"ק לך לך, י"א חשון תשנ"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

*

נדפס ע"י אריה לייב ומלכה צביה שיחיו

שפערלין

לזכות הילד
יעקב משה שי
לרגל הולדתו בשעטומ"צ
נדפס ע"י הוריו
הרה"ח ר' **מנחם מענדל** ומרת **חנה** שיחיו
פישר
יה"ר שיזכו לגדלו לתורה, חופה ומע"ט
מתוך בריאות, נחת והרחבה